

Het examen van 2003

HANS POLS
GER VAN DER DRIFT

- 2p 1 ☐ De bolsjewieken hielden in de tijd van de Russische Revolutie hun partij bewust klein. Welke ideologische reden hadden zij daarvoor?

Gebruik bron 1.

Stel, je doet onderzoek naar de collectivisatie van de landbouw. Je komt op grond van deze bron tot een conclusie over de manier waarop in de Sovjet-Unie de staat te werk gaat bij het tegengaan van verzet van de boeren.

- 4p 2 ☐ Trek die conclusie door:

- eerst uit de tekst drie stappen te halen die je kunt onderscheiden bij het tegengaan van verzet van de boeren
- daarna hieraan jouw conclusie te verbinden.

Gebruik bron 1.

Bij nader inzien vind je dat deze bron toch niet zo bruikbaar is voor het trekken van je conclusie.

- 2p 3 ☐ Geef twee argumenten waarom deze bron niet bruikbaar is.

Gebruik bron 2.

Stefan Podlubnyi probeert te voldoen aan het ideaal van de 'Nieuwe Sovjetmens'.

- 3p 4 ☐ Noem drie manieren waarop hij dat probeert te doen.

Gebruik bron 3.

De functie van vakbonden in het Westen is het opkomen voor de belangen van de werknemers.

- 2p 5 ☐ Toon met behulp van de bron aan welke andere functie de vakbond in de Sovjet-Unie heeft.

bron 1 Een overlevende van de hongersnood in de Oekraïne schreef later over de gebeurtenissen in zijn dorp. Uit zijn boek komt het volgende verhaal over het lot van Stepan Shevchenko

- 1 Hoewel hij net als ieder van ons een arme boer was, verschilde Shevchenko van ons in één
- 2 opzicht: hij had totaal geweigerd om mee te doen aan de collectieve boerderij. Het
- 3 verbazingwekkende was dat hij op een of andere manier erin slaagde te overleven, althans
- 4 zo leek het, tot juni 1932. Op een dag ontving hij een bevel om 500 kilo tarwe te leveren
- 5 aan de staat. Daaraan voldeed hij volledig. Maar vlak daarna ontving hij weer een bevel.
- 6 Deze keer eisten ze twee keer zoveel tarwe, hoewel duidelijk was dat hij daaraan niet kon
- 7 voldoen omdat hij niets meer over had. Zijn tegenwerpingen waren tevergeefs. De
- 8 ambtenaren hielden vol en dreigden hem naar Siberië te verbannen. Hij wist dat ze het
- 9 meenden, dus was hij gedwongen om alles van waarde te verkopen, zelfs zijn koe, om de
- 10 gevraagde tarwe te kopen. Stom genoeg geloofde hij dat zijn problemen nu voorbij waren.
- 11 Uiteraard ontving hij heel snel het onverbiddelijke derde bevel: 2000 kilo tarwe
- 12 onmiddellijk! Die kon hij niet leveren. Toen kwam de onheilsdag waarop de ambtenaren
- 13 van de Broodcommissie hem een bezoek brachten. Ze zochten zijn huis en erf af naar
- 14 verborgen graan, maar ze vonden niets. Desondanks werd Shevchenko tot 'koelak'
- 15 bestempeld, en hij en zijn gezin moesten onmiddellijk hun huis verlaten. Het huis en alle
- 16 andere bezittingen van de Shevchenko's werden ingenomen en tot 'socialistisch bezit'
- 17 verklaard.

bron 2 Stefan Podlubnyi (geboren in 1914) is de zoon van een 'koelak' uit de Oekraïne. Nadat zijn vader naar Siberië is verbannen, krijgt Podlubnyi in Moskou een baantje bij de partijkrant Pravda. Daar wil hij een nieuw leven beginnen. In zijn dagboek noteert hij

- 1 22 juni 1931
- 2 Ik stond voor de aannecommissie van de Komsomol. We hebben een verdrag van de
- 3 socialistische wedijver afgesloten en ons als stootarbeidersbrigade van het negende
- 4 Komsomol-congres georganiseerd.
- 5 7 juli 1931
- 6 Zjarinova en Kvasjnina kwamen 15 minuten te laat. Reden: ze hadden zich verslapen.
- 7 Vasilenko was ook 15 minuten te laat. Reden: wist niet dat hij vandaag om 10.30 uur moest
- 8 beginnen. Ik laste een bijeenkomst van alle studenten in. Wij spraken over het oncollegiale
- 9 gedrag in de groep, conflicten, verwijten, enzovoorts en over de muurkrant. Niemand
- 10 schrijft artikelen. We besloten alle verwijten te staken, de arbeidsdiscipline te vergroten, de
- 11 tekst van de socialistische wedstrijd op te sporen en in de werkruimte op te hangen en meer
- 12 artikelen te schrijven.

HAVO

Met een zeker triomfalisme had mevrouw Hielkema van de CEVO het verleden jaar op de Leidse nascholing al beloofd: er komen nog meer vaardigheden in het examen.

Misschien ligt het aan mij, maar ik hoor in al dat gehamer op vaardigheden een ondertoon: tot nog toe was het helemaal niets met al die feitjes, maar nu wordt alles anders.

Kennis is niet meer van belang – ik moest op de lerarenopleiding al leren dat kennis zo houdbaar was als vis –, kennis is slechts het middel waarmee vaardigheden aangeleerd kunnen worden. Vaardigheden daar gaat het om; al noemen ze het tegenwoordig al weer anders: ze hebben het nu over het *operationaliseren van kennis*.

Het gebruik van dat soort termen vind ik altijd een zwaktebod; als je denkt dat je in gewone mensentaal niet overtuigend genoeg overkomt en daarom je toevlucht moet nemen tot 'newspeak', sta je niet sterk in je schoenen. Het doet me denken aan de folder van die uitgever:

'Samen gaan wij het onderwijs nóg beter maken!'

Maar misschien vergis ik me en bedoelen we hetzelfde. Anders is het wel vreemd, want er is geen docent die zijn leerlingen alleen maar feitjes laat stampen. Hij wil dat ze, nadat ze kennis gemaakt hebben met het verleden, nadenken over dat verleden, zich erin kunnen verplaatsen en inleven. En daarmee – ik weet: het is veel gevraagd – zich rekenschap kunnen geven van hun eigen bestaan. Dat zijn vaardigheden die alleen aangeleerd kunnen worden met *relevante* historische kennis.

Ja, hoor ik alweer zeggen: wat is nou relevante historische kennis in onze moderne multiculturele samenleving?

Dat is kennis over een verleden dat ons bindt. Dus ook de inhoud van de stofomschrijving van het laatste examen.

Maar als de kandidaten moeten bewijzen wat ze met dat verleden kunnen, moet er ook een beroep gedaan worden op hun historische kennis; historische vaardigheden en kennis horen onafscheidelijk bij elkaar.

Toen ik de examenopgaven zag, begon het weer bij mij te knagen.

Willen onze *vaardigheden-vechters* eigenlijk wel die twee-eenheid vaardigheden-kennis handhaven?

Is het mijn achterdocht waardoor het mij meteen opviel, dat maar liefst zeven opgaven te maken waren zonder specifieke kennis over de onderwerpen?

Leerlingen kwamen na het examen naar me toe: 'Dit had ik net zo goed niet hoeven leren'. 'Dat is natuurlijk overdreven', wierp ik tegen, 'er bleven nog zeventien vragen over waarin ook een beroep op je feitenkennis werd gedaan'. Het blijft echter een feit dat er een tendens is naar steeds meer algemene vaardigheden waardoor al die aandacht voor de *collectivisatie*, de *planeconomie*, de *nacht van Schmelzer* en het *akkoord van Wassenaar*, om maar wat te noemen, niet langer gerechtvaardigd lijkt. Maar leesvaardigheid is toch iets dat ze bij Nederlands leren? En ik wil en kan ze geen vaardigheden met bronnetjes zonder historische context laten oefenen.

De vragen 2 tot en met 5 waren te maken zonder historische kennis. Vraag 2, over de stapsgewijze manier waarop de staat het verzet van de boeren tegengaat, is gewoon een kwestie van goed lezen, citeren en daaraan een conclusie verbinden. Dat niet iedere kandidaat het antwoord goed had, zegt niets over hun kennis van de collectivisatie en alles over hun leesvaardigheid. Vraag 3 wil weten waarom de al bij vraag 2 gebruikte bron bij nader inzien toch niet zo bruikbaar is voor het trekken van een conclusie over de collectivisatie. Onduidelijk is over welke conclusie het gaat, die van vraag 2 of een in het algemeen over collectivisatie. En dan: als hier met onbruikbaar niet-representatief wordt bedoeld,

Gebruik bron 3.

2p 6 ☐ Welk aspect van het democratisch centralisme komt in deze bron tot uiting?

bron 3

Victor Kravchenko had rond 1936 een leidinggevende functie in een fabriek in de Sovjet-Unie. Hij schreef een boek over zijn leven met daarin de volgende gebeurtenis

- 1 Op een morgen heerste er een merkwaardige opgewonden stemming in mijn fabriek. De
- 2 sfeer scheen geladen met elektriciteit. Ik kwam spoedig achter de reden. In een hoek, goed
- 3 zichtbaar voor iedereen in de werkplaats, waren een hoop buizen kunstig opgestapeld en
- 4 daarboven was een reusachtig plakkaat aangebracht met de woorden:
- 5 'De arbeiders en ingenieurs van deze afdeling moeten weten, wie de Stachanovistische beweging
- 6 belemmert.'
- 7 Daaronder kwam een lange lijst met namen. Het bleek dat men een hoop slechte buizen had
- 8 gevonden en de groep, die daarvoor aansprakelijk was, werd op deze wijze publiek te
- 9 schande gemaakt. Ik kende de mannen, die op de lijst stonden als gewone, loyale arbeiders.
- 10 De fouten kwamen waarschijnlijk door onzuiverheden in het staal en konden niet zonder
- 11 meer op rekening van deze mannen gesteld worden.
- 12 Niet lang daarna merkte ik, dat de oude, grijzende Makayer, een draaier die zeer goed werk
- 13 leverde, stilletjes hilde onder zijn werk. Toen ik hem vroeg, wat er aan schortte, wees hij
- 14 naar de tegenovergestelde wand. Op die muur was een karikatuur van deze arbeider
- 15 aangebracht met daaronder de inscriptie: 'Saboteur van het Stachanovisme'.
- 16 Ik liet de afdelingschef roepen. "Wie heeft dit plakkaat opgehangen?", vroeg ik.
- 17 "De voorzitter van de vakbond."
- 18 "Haal het ogenblikkelijk weg en laat het naar mijn kantoor brengen."
- 19 "Maar dat kan ik niet doen, kameraad Kravchenko, dat zou mij in moeilijkheden brengen."
- 20 "Je kunt zeggen dat ik het bevolen heb en alle verantwoording op mij neem."
- 21 Het kwetsende plakkaat werd weggenomen. Binnen enkele minuten was ik omringd door
- 22 een heleboel vakbondsfunctionarissen en partijleden. Zij spraken allen door elkaar. Ik hield
- 23 de 'politieke opvoeding' tegen en moedigde achterlijkheid aan, werd er betoogd. Ik
- 24 'ondermijnde' het gezag van de vakbond en de Partij. Zij zouden een klacht tegen mij
- 25 indienen in Charkov, of zelfs in Moskou.
- 26 "Heel goed, kameraden", zei ik. "Dien zoveel klachten in als je maar wilt. Mijn opinie is,
- 27 dat jullie het werk belemmeren en het moreel ondermijnen door mijn personeel te pesten. Ik
- 28 ben hier de baas en het is jullie plicht met mij samen te werken in plaats van dergelijke
- 29 dingen, zonder mijn voorkennis, te doen. Bovendien moeten velen van jullie nu aan het
- 30 werk zijn in plaats van hier te staan redeneren."

Gebruik de bronnen 5a, 5b en 5c.

Foto's worden vaak gebruikt om een beeld van een tijdperk te geven.

Stel, je bent fotoredacteur en je bekijkt de bruikbaarheid van deze drie foto's bij een artikel over de politieke cultuur in Nederland. Alle drie de foto's hebben te maken met het koningshuis.

Kenmerkend voor de politieke cultuur rond de jaren vijftig is consensus.

5p 13 ☐ A Ga voor bron 5a na of deze bij dit beeld van de jaren vijftig past. Geef daarbij een argument dat je aan de foto ontleent.

Kenmerkend voor de politieke cultuur in de jaren zestig en zeventig is polarisatie.

B Ga voor bron 5b na of die bij dit beeld van deze periode past. Geef daarbij een argument dat je aan de foto ontleent.

Kenmerkend voor de politieke cultuur in de jaren tachtig is een nieuwe consensus.

C Ga voor bron 5c na of deze bij dit beeld van de jaren tachtig past. Geef daarbij een argument dat je aan de foto ontleent.

D Geef ten slotte commentaar: noem twee redenen waarom het beeld dat foto's van een tijdperk geven altijd vertekend is.

zijn meer antwoorden dan in het antwoordmodel gegeven goed. Voor vraag 4 en 5 geldt hetzelfde als hiervoor al over vraag 2 is opgemerkt.

Dan vraag 6, die over het democratisch centralisme. De bron waarmee hier gewerkt moet worden is onduidelijk: moet men nu de richtlijnen van de vakbond volgen of die van de leidinggevende in de fabriek, die zonder twijfel óók lid van de partij zal zijn geweest. Dus zodra de leerlingen ervan blijken te weten dat

men de instructies van de partij moest volgen, heb ik dat goed gerekend.

Vraag 8, over het al dan niet plaatsen van een prent bij een artikel over de Sovjetunie in een Nederlandse tijdschrift, was een leuke opdracht. Hier konden de leerlingen alleen hun vaardigheden gebruiken als ze ook de stof voldoende beheersten. Hetzelfde kan gezegd worden van de stelopdracht (vraag 11); alleen was het laatste onderdeel, de reactie van de Pravda te schrijven, voor de

gemiddelde havo-leerling wel wat veel gevraagd.

Over vraag 13 is ook het een en ander te zeggen. Het blijft de vraag of je de begrippen consensus en polarisatie kunt loslaten op het koningshuis; mijns inziens gaat het om de gezagstrouwheid van de Nederlanders in de verschillende periodes. Het laatste onderdeel van de vraag gaat weer over de bruikbaarheid van een bron. Maar daar was in vraag 3 toch ook al naar gevraagd? Al met al wel erg veel voor zo'n algemene vaardigheid! Tenslotte: onze vorsten worden niet gekroond, maar ingehuldigd. Is dit nog een bewijs van de aftocht van de kennis?

Ook voor vraag 15 was geen kennis noodzakelijk: Wim Kan somt zelf de kenmerkende houding van de nozems op. Alleen wist hij blijkbaar het verschil tussen rock en roll en jazz niet, maar dat probleem hadden er meer in die tijd. Voor mijn moeder was het ook één pot nat: negermuziek. Dus rekende ik maar goed wat eigenlijk fout was: dat ze wild van jazzmuziek werden.

Het wordt eentonig, maar voor vraag 21 geldt hetzelfde. De door Keerpunt '71 gesuggereerde veranderingen zijn zo uit de bron te halen. Maar als leerlingen invullen dat het bij Keerpunt '71 ging om de spreiding van macht, kennis en inkomen, wat dus goed is, dan moet je dat fout rekenen, omdat dat niet uit de bron te halen valt.

Wat willen de examenmakers hier eigenlijk testen: leesvaardigheid of historische kennis?

Betekent een en ander nu dat dit een moeilijk examen was? Helemaal niet, dit examen was door de gemiddelde havo-leerling goed te maken. Er zaten aardige vragen bij en over de resultaten kan iedereen tevreden zijn. Alleen: die vage vaardigheden, dat gehannes met bronnen waar geen kennis van de stof bij nodig is, dat moet eruit.

De volgende keer graag alleen maar vragen die zonder kennis over het onderwerp niet te maken zijn. Zodat volgend jaar het examen nog beter wordt!

Hans Pols

VWO

Het is een leuk examenjaar geweest. Aardige, geïnteresseerde leerlingen en twee onderwerpen die mij na aan het hart liggen: de Sovjet-Unie en Nederland na de Tweede Wereldoorlog. Dat is weliswaar niet de officieel omschrijving, maar wel hoe ik de onderwerpen ervaar en hoe ik erover heb les gegeven. Trees met haar Canadees, nozems, provo's, dolle mi-na's: bepaald geen corvee om je verhaal, soms nog als 'ervaringsdeskundige' te vertellen. En dan komt dinsdag 20 mei: *D-day*.

Ook met bijna dertig jaar onderwijservaring ben je nog steeds lichtelijk nerveus. Dus tegen twaalfen, nog voor de bel gaat, naar het gymnastieklokaal gevlogen met de twee klassieke vragen in het hoofd: hoe ziet het eruit en vooral hoe hebben ze het gemaakt. Het feit dat op dit tijdstip al mijn discipelen nog achter hun tafeltjes zitten is eigenlijk al een teken aan de wand. En ja hoor: 'Ik had het net zo goed niet kunnen leren', 'Idioot veel', 'Ik werd gek van al die bronnen' en 'Ik heb me lam geschreven aan die aantekeningen van u, dat doe ik volgend jaar niet meer' (let op de dubbele bodem). Anderen lopen, sip kijkend, zonder commentaar naar buiten. De landing lijkt dus, om maar in de beeldspraak te blijven, mislukt. Nu moeten we klachten van leerlingen soms met een korreltje zout nemen, de verzuchtingen bij het LAKS zijn daar een voorbeeld van, en dus ik trek mij terug in een rustig hoekje van de school om de zaak eens nader te bekijken.

De algemene indruk lijkt die van de leerlingen te bevestigen. Het is inderdaad veel; met name het bronnenboekje schijnt geschreven te zijn met de *horror vacui* in het achterhoofd. Het half uur extra dat de examenkandidaten vorig jaar hebben gekregen, heeft op die manier niet zoveel zin meer. Als de opdrachten zo veelomvattend en tijdrovend blijven (alles bij elkaar telde ik 32 vragen), kan er volgend jaar wel weer een half uur bij. Dat is overigens wel aardig voor de status van het vak: geschiedenis heeft dan de langste tijd toegemeten gekregen van alle schoolvakken.

Ook het evenwicht is wat zoek. Bij Rusland is er te weinig plaats voor Stalin en te veel voor Breznev. En bij Nederland krijgen de nozems wel erg veel aandacht. En dan is er natuurlijk nog die beruchte opdracht 10, waarover straks meer, maar die nu al een vraag oproept van algemene strekking: wat willen we eigenlijk met de examens (als we nog wat te willen hebben)? Moeten de kandidaten nog wat weten of zijn we eigenlijk het werk van onze collega's aan de universiteiten aan het overnemen? Is het de bedoeling dat wij de leerlingen het edele handwerk van de academisch gevormde historicus gaan aanleren? En zo ja, is dat niet een beetje vreemd als je bedenkt dat geschiedenis maar een van de vele vakken is in het curriculum van de veelgeroemde Tweede Fase (met in mijn geval maar twee lessen in de week)?

Vragen, vragen, vragen.

Een enkele opdracht wil ik hier de revue laten passeren.

Mijn eigen toetsen laat ik meestal beginnen met een eenvoudig te beantwoorden vraag, een soort warming-up dus. Nu is een examen natuurlijk wat anders dan een simpele toets, maar is het nu werkelijk nodig te beginnen met de dogmatiek van het marxisme-leninisme?

En dan dat 'grijze circuit' van vraag 6. Leerlingen zullen de handel in producten van de stukjes kolchozen-grond die de boeren naar eigen inzicht mochten bebouwen, niet snel gezien hebben als min of meer illegaal (historici wel?). Trouwens is het niet logisch dat zij gedacht zullen hebben dat zoiets onder de terreur van Stalin, waar de geheime politie overal zijn ogen en oren had, onmogelijk was?

En als het totalitaire karakter van de sovjetmaatschappij geïllustreerd moet worden, dan zijn er toch wel duidelijker bronnen te vinden dan die bij vraag 7? Niet een van mijn leerlingen vermocht bijvoorbeeld de ironie of het cynisme van bron 3A doorzien, ikzelf trouwens ook niet, eerlijk gezegd.

Maar zelfs als wij dit alles beschouwen als het rituele gezeur van docenten na elk examen, dan nog maken wij ons terecht boos over vraag 10. Want hier wordt wel erg veel gevraagd van de leesvaardigheid en het begripsvermogen van de examenkandidaten. Het gaat hier al gauw niet meer om de hoofdvraag namelijk of in de jaren dertig in het Westen de Vijfjarenplannen als mogelijke oplossing werden gezien voor de crisis, maar of de twee bronnen die het CEVO de leerlingen aanreikt, bruikbaar zijn bij de beantwoording van die vraag. Daarnaast verlangen de samenstellers ook nog eens van hen dat ze bepalen of de bewuste bronnen representatief zijn en betrouwbaar.

Het eerste viel nog wel te doen. Kautsky en het de Webbs vertegenwoordigen natuurlijk alleen bepaalde stromingen in socialistische kring en hoe daar werd gedacht over de plan-economie. *So far so good*. Maar zijn hun geschriften als bron betrouwbaar? Wat moeten die arme drommels van leerlingen daarmee?

De Sovjet-Unie. Een samenleving onder spanning

Kort nadat de bolsjewieken in Rusland aan de macht kwamen, verboden zij alle andere politieke partijen.

2p 1 ☐ Welk ideologisch argument hadden de bolsjewieken voor die beslissing?

Stelling:

Het falen van de planeconomie zou zonder het bestaan van een grijs circuit al eerder aan het licht gekomen zijn.

4p 6 ☐ Toon aan dat deze stelling juist is met twee argumenten: het ene argument moet betrekking hebben op de Stalintijd, het andere op de Brezjnevtijd. In je argumenten moet een verschil tussen de Stalin- en de Brezjnevtijd naar voren komen.

In 1967 verzamelt Pavel Litvinov materiaal voor een boek, waarin hij wil aantonen dat enkele veroordeelde dissidenten onrechtvaardig zijn behandeld. Litvinov zelf wordt ook opgepakt en verhoord. Na dit verhoor door de KGB stuurt Litvinov een open brief over de wijze waarop hijzelf behandeld is naar verschillende bladen in en buiten de Sovjet-Unie. Uit de vele reacties die hij van landgenoten krijgt op zijn optreden, wordt in 1968 in West-Europa een boekje samengesteld. Daaruit komen de volgende fragmenten (de bronnen 3a, 3b en 3c)

bron 3a *Brief van 30 december 1967 uit Riga*

- 1 Sta mij toe u geluk te wensen met wat voor mij de vrolijkste en mooiste feestdag van het jaar is! Mogen al uw wensen vervuld worden, niet alleen in dit nieuwe jaar, maar in geheel uw leven.

bron 3b *Brief van 14 januari 1968 uit Mogiljov*

- 1 Waarde kameraad Litvinov,
- 2 Ik hoorde terloops, dat u protesteert over het proces tegen Galanskov, Ginzburg,
- 3 Dobrovolski en Lasjkova. Ik begrijp niet wat er aan de hand is, want er staat toch in het
- 4 Wetboek van Strafrecht een artikel op anti-sovjetactiviteiten. Vermoedelijk zijn ze daarvoor
- 5 veroordeeld.
- 6 Het beste

bron 3c *Brief van 29 januari 1968 uit Moskou*

- 1 Meneer Litvinov,
- 2 Ik heb vernomen dat je protesteert tegen het rechtvaardige proces tegen de anti-
- 3 sovjetelementen Ginzburg en Co., die misdaden hebben begaan tegen ons sovjetvaderland.
- 4 Bovendien word je actief door Daniël-Bogoraz geholpen. Je protesteert ten overstaan van de
- 5 hele wereld op een luidruchtige, domme, dwaze en verwarde manier, luidkeels reclame
- 6 makend voor je anti-sovjetinborst, als een zwarthandelaar in een provinciestadje. Je bent
- 7 een vreemd bondgenootschap aangegaan met misdadigers en actief neem je hen in
- 8 bescherming; het is onbegrijpelijk wat jou met hen verbindt. Wat voor verwantschap is er
- 9 tussen jullie? Je gaat tekeer als een leeg vat en je schreeuwt moord en brand. En andere
- 10 anti-sovjetelementen in het buitenland maken met succes van deze kreet gebruik om een
- 11 wilde heksenjacht te ontketen tegen ons volk, onze sovjetstaat. En de leverancier van
- 12 stinkende brandstof voor die heksenjacht is Uwe Genade! Beschouw jij jezelf als een
- 13 sovjetpatriot?

bron 4a

De Duitse socialist Karl Kautsky (1854-1936) is een belangrijke figuur in de internationale socialistische beweging en een van de bekendste marxistische denkers. In 1931 verschijnt in Nederlandse vertaling zijn boek 'Het bolsjewisme in het slop'. Op basis van berichten uit de Sovjet-Unie geeft hij hierin commentaar op de invoering van de Vijfjarenplannen

- 1 Door het meedogenloos aanzetten der arbeiders heeft men inderdaad een zekere
- 2 vermeerdering van de industriële productie van Sovjet-Rusland bereikt. Het is echter de
- 3 vraag, of een verdere uitbreiding mogelijk is. Het reeds bereikte resultaat is evenwel louter
- 4 zelfbedrog, omdat de gevolgen van het bovenmatig opjagen der arbeiders zich ook doen
- 5 gevoelen in het land van de 'proletarische dictatuur'. De kwaliteit der producten daalt
- 6 sneller dan de kwantiteit stijgt. Tegenover het buitenland pralen de sovjetmensen met de
- 7 cijfers der kwantiteit. Maar wanneer zij onder elkaar zijn, klagen zij over de snelle
- 8 vermindering der kwaliteit, die ook vroeger niet buitengewoon goed was. (...)
- 9 Ik had het bovenstaande reeds geschreven, toen ik (...) een reeks telegrammen uit de Pravda
- 10 ontving. In het eerste dezer telegrammen van 10 maart wordt er over gejuicht, dat de Rode
- 11 Putilovfabrieken het door de staat verlangde productiecijfer van tractoren voor de landbouw
- 12 niet alleen hebben bereikt, doch overschreden hebben. Op de 1e april wordt mededeling
- 13 gedaan van de grote geestdrift onder de arbeiders der Putilovfabrieken over dit heerlijke
- 14 resultaat. Doch op de 9e april komt reeds het volgende telegram uit Charkov:
- 15 "De nieuwe tractoren van de Putilovfabrieken, die in de districten Uman en Proskorov
- 16 aangekomen zijn, vertonen volgens de ontvangstcertificaten gebreken, die het onmogelijk
- 17 maken de machines te gebruiken: de radiatoren zijn lek; de zuigers hebben geen ringen; de
- 18 rupsbanden zijn uitgehold; tengevolge van de slordige montage van de onderdelen ligt het
- 19 onderstel geheel uit elkaar; de karren liggen vol rommel en metaaldelen".
- 20 Dit telegram illustreert niet alleen het resultaat van de overbelasting der industriearbeiders,
- 21 doch ook van de wijze, waarop de kolchozen machines verkrijgen.

bron 4b

Sidney (1859-1947) en Beatrice (1858-1943) Webb zijn leden van de Britse Fabian Society, die een geleidelijke invoering van het socialisme voorstond. In 1932 maken zij een studiereis naar de Sovjet-Unie. Na hun terugkeer schrijven zij een dik boek over hun bevindingen. In 1935 wordt dit in het Westen gepubliceerd onder de titel 'Sovjet Communisme: een nieuwe beschaving?'

- 1 Volokitin's werkbrigade in de Rode Putilovfabrieken (Leningrad) vervulde zijn taak in 775
- 2 uur in plaats van de 924 uur die was voorzien in het plan. Zo'n misrekening door de
- 3 technische administratie bij het schatten van de benodigde tijd voor een bepaalde taak zou
- 4 nooit zijn ontdekt als niet door socialistische competitie en de hoogste uiting daarvan – de
- 5 werkbrigade – een echte socialistische houding ten aanzien van arbeid was ontwikkeld bij
- 6 de arbeiders. Berekeningen door de leden van de werkbrigade in deze ploegendienst hebben
- 7 aangetoond dat, indien onderbrekingen worden voorkomen, het mogelijk moet zijn om de
- 8 hoeveelheid werk dat verricht kan worden in het kader van het industrialisatieprogramma
- 9 met 150% te laten groeien. (...)
- 10 Als we bedenken dat het werk van Gosplan de USSR in feite behoedt voor de afwisseling
- 11 van de economische hoogte- en dieptepunten, zo kenmerkend voor de kapitalistische
- 12 wereld, (...) kunnen we nauwelijks ontkennen dat het nieuwe systeem een opmerkelijke
- 13 verandering teweegbrengt in de economische verhoudingen van een hele gemeenschap,
- 14 waardoor ook de mentaliteit van de producenten verandert, of het nu bestuurders, technici
- 15 of arbeiders zijn. De goed georganiseerde vakbonden van de USSR, met meer dan 18
- 16 miljoen leden, zijn volledig voorstander van verhoging van de arbeidsproductiviteit door
- 17 het idee van stukloon, kostenbesparing en onderlinge wedijver om de hoogste productie
- 18 tegen de laagste kosten te realiseren. Ook hameren ze er voortdurend op zo veel mogelijk
- 19 arbeidsbesparende uitvindingen toe te passen, zodat de machine steeds meer de slaaf van de
- 20 mensheid wordt. Dit is mogelijk omdat er niet langer een belangenconflict bestaat in de
- 21 manier van produceren.

Gebruik de bronnen 4a en 4b.

- 16p 10 □ Schrijf dit verslag over de bruikbaarheid van de bronnen. Volg daarvoor de aanwijzingen.

Aanwijzingen

- Neem de cursieve kopjes over.
- Lees eerst de cursieve inleiding bij beide bronnen (in het bronnenboekje) en voer daarna opdracht A en B uit.
- Lees daarna de tekst van de bronnen en gebruik die bij opdracht C tot en met E.

Verslag over de bruikbaarheid van de bronnen

De tijd van de bronnen

- A Beide bronnen komen uit de jaren dertig.
- Noem hiervan een voordeel voor het onderzoek.

De aard van de bronnen

- B Voor dit deel van je verslag maak je, voordat je de bron gelezen hebt, een *inschatting* van de bruikbaarheid van de bron op grond van de informatie die staat in de *cursieve inleiding* boven de bron.
- Noem daarvoor twee kenmerken die beide bronnen gemeen hebben en geef aan wat je hieruit concludeert over de bruikbaarheid van beide bronnen.

De inhoud van de bronnen

- C Nu kunnen de bronnen inhoudelijk bestudeerd worden.
- Heeft Karl Kautsky een positief, een negatief of een genuanceerd oordeel over de werking van de Vijfjarenplannen? Geef daarbij twee argumenten waarmee hij zijn oordeel ondersteunt.
- Hebben Sidney en Beatrice Webb een positief, een negatief of een genuanceerd oordeel over de werking van de Vijfjarenplannen? Geef daarbij twee argumenten waarmee zij hun oordeel ondersteunen.

De betrouwbaarheid en representativiteit van de bronnen

- D Een belangrijk criterium voor de bruikbaarheid van bronnen is hun betrouwbaarheid en representativiteit. In dit deel van je verslag stel je vast hoe betrouwbaar en representatief de bronnen zijn voor het beantwoorden van de hoofdvraag van het onderzoek. Doe dat door per bron na te gaan, met telkens één argument om je antwoord te ondersteunen:
- hoe betrouwbaar het antwoord van de bron op de hoofdvraag is;
- voor wie de bron representatief is.

Een eindoordeel over de bruikbaarheid

- E Bepaal ten slotte de bruikbaarheid van bron 4a en bron 4b voor je onderzoek. Maak bij elke bron een keuze uit de volgende mogelijkheden:
- Vind je de bron
- bruikbaar, leg dan uit welk antwoord deze bron geeft op de hoofdvraag;
- deels bruikbaar, leg dan uit in welk opzicht de bron antwoord geeft op de hoofdvraag;
- niet bruikbaar, leg dan uit voor welke vraagstelling de bron wél bruikbaar is.

Ze hebben immers braaf geleerd dat elke bron met een zekere argwaan benaderd moet worden en ten behoeve daarvan het afschuwelijke begrip *standplaatsgebondenheid* in hun vocabulaire opgenomen. Bovendien doet die betrouwbaarheid ook niet erg ter zake; de vraag is toch alleen welke visies er bestonden en niet of die visies betrouwbaar waren? En in het verlengde daarvan is het ook niet meer relevant of Kautsky en zijn Engelse kameraden wel of niet zijn gemanipuleerd door de Sovjet-propaganda. Toch is die vraag gesteld. En dan is het eigenlijk wel logisch dat de kandidaten Kautsky als betrouwbaarder beschouwen, want deze komt uit de papieren naar voren als een soort 'nestbevuiler' en lijkt dus een wat kritischer positie in te nemen dan de beide *Fabians*.

Trouwens: de leerling die nog enigszins fris 10 E heeft gehaald moet hier toch wel zijn ogen hebben uitgewreven. Eerst heeft hij in de inleiding te lezen gekregen dat de bronnen bruikbaar zijn en dat hij 'alleen' maar hoeft aan te geven *waarom*, om vervolgens te merken dat het uitgangspunt wordt ontkracht omdat diezelfde bronnen respectievelijk bruikbaar, deels bruikbaar of onbruikbaar kunnen zijn. Nee, het zou mij een waar genoegen zijn als volgend jaar het vertrouwde essay weer te voorschijn komt. Schrijven is toch ook een vaardigheid? En het is toch ook wel aardig om leerlingen de gelegenheid te geven hun kennis te etaleren? En als we dan toch met bronnen willen werken dan kunnen we de vaardigheden van leerlingen ook wel met minder teksten en vragen toetsen.

Ik blader door naar het gedeelte over Nederland en langzaam neemt de boosheid af; dit zijn tenminste nog opgaven die ergens op lijken ... (Mijn wens, zoals in de voorlaatste zin geuit, is dit jaar reeds vervuld. Het examen tweede tijdvak, waaraan een van mijn leerlingen werd onderworpen, bleek er een te zijn zoals ik ze graag zie, inclusief een opstel.)

Ger van der Drift